

rı'ndan Mîrânşahoğulları'nın hâkimiye-
tine geçmiş oldu.

Ebû Said Mirza Han ülkesine yönelik tehlikeleri önledi. Çağatay hanlarından İsen Buka Han Siriderya nehrini geçerek Mâverâünnehir'e girdiyse de Timur-lu kuvvetleri karşısında geri çekilmek mecburiyetinde kaldı. Bu olaydan sonra Ebû Said, Çağatayoğulları arasındaki iç mücadeleden faydalanmasını bildi ve bu sayede doğudan gelen tehlikeleri kolayca önledi. Ebû Said, düşmanı İsen Buka'ya karşı saltanat iddiasında bulunan ağa-beyi Yûnus Han'ı destekledi ve Çağatay Hanlığı topraklarının iki kardeş arasın-da paylaşılmasından sonra Çağatayoğul-ları kendisi için tehlike olmaktan çıktı. Ebû Said için doğuda ikinci tehlike olan hânedanın diğer koluna mensup Hüseyin Baykara onun karşısında tutunamadı ve Özbek Hanı Ebû'l-Hayr'a sığındı. Bu suretle Timurlu Devleti'nin en güçlü temsilcisi olan Semerkant hâkimi Ebû Said, hânedanın diğer kollarına ve bilhassa Şâhruh koluna mensup şehzadeleri gö-revlerinden alarak yerlerine Mîrânşah koluna mensup kimseleri getirdi.

Bu sırada Yakınoğ'u'da iki Türkmen beyi arasındaki mücadelede Karakoyun-lu Cihan Şah Akkoyunlu Hükümdarı Uzun Hasan karşısında mağlûp olmuş ve ha-yatını kaybetmişti. Cihan Şah'ın oğlu Ha-san Ali babasının intikamını almak için Ebû Said'den yardım istedi, bunu fırsat bilen Ebû Said eski dostu Uzun Hasan'a savaş açtı. Timur'un vasiyetinde Mîrânşahoğulları'nın toprağı olarak gösterilen Azerbaycan Ebû Said için ayrı bir an-lam taşıyordu. 1468 yılı Şubat ayında Azerbaycan'a doğru hareket eden Ebû Said, doğrudan Uzun Hasan'ın yaylağı Karabağ üzerine yürüdü. Uzun Hasan'ın yapmış olduğu barış tekliflerini kabul etmedi. Ancak Akkoyunlu hükümdarı coğrafi avantajı iyi kullanarak iase yol-larını kesmek suretiyle Ebû Said'in kuv-vetlerini perişan etti. Sonuçta Ebû Sa-id'in kuvvetleri dağıldı, kendisi esir alındı ve babaannesesi Gevher Şad Hatun'un intikamını almak isteyen Şâhruh'un to-runu Yâdgâr Muhammed tarafından öldürüldü (22 Receb 873 / 5 Şubat 1469). Ebû Said'in ölümünden sonra geride bıraktığı on bir oğlundan hiçbirisi ülke toprakları üzerinde mutlak bir otorite kuramadı. Bu sebeple Ebû Said'in Timurlu İmparatorluğu'nu yeniden kurma düşün-cesi de gerçekleşmedi.

Kaynaklarda âdil, merhametli, azimli, kabiliyetli bir hükümdar olarak tanıtı-

lan ve XV. yüzyılın ikinci yarısındaki di-ğer Timurlu hükümdarları gibi şeriat hü-kûmlerine sıkı sıkıya bağlı olan Ebû Said Han, Taşkent'ten saltanat merkezine da-vet ettiği Nakşibendî şeyhi Hoca Ubey-dullah Ahrâr'ın etkisi altındaydı. Nite-kim şeyhinin isteğı üzerine Semerkant, Buhara ve Herat şehirlerinde gayri şer'i olan ticaret (tamga) vergisini kaldırttı. Ayrıca meyve ağaçlarından vergi alınma-sını da yasakladı. Tarımla ve çiftçilerle yakından ilgilenerek sulu tarımı teşvik etti ve bu konularda uzman olan veziri Kutbüddin Simnânî'yi sulama sistemini organize etmek ve yaygınlaştırmakla gö-revlendirdi. Herat'ın kuzeyinde Cûy-i Sul-tânî denilen kanalla Meşhed yakınların-daki Gülistan Bendi'ni de o yaptırmış-tır. Onun zamanında Timurlular Mâverâ-ünnehir, Türkistan, Kâbülistan (Kâbil), Zâ-bülistan (bugünkü Afganistan), Horasan ve Mâzenderan'da hâkimiyet kurmuşlar-dır. Bâbürlü İmparatorluğu'nun kurucu-su Muhammed Bâbü'r Ebû Said'in toru-nudur.

BİBLİYOGRAFYA :

Nizâmeddîn Şâmî, *Zafername* (trc. Necati Lugal), Ankara 1987, s. 201; Ebû Bekr-i Tih-rânî, *Kitâb-ı Diyarbekriyye* (nşr. Necati Lugal — Faruk Sümer), Ankara 1964, II, 289-353; Dev-letsah, *Tezkire* (trc. Necati Lugal), İstanbul 1977, IV, 548-550, 554; Bâbü'r, *Vekâîi'* (Arat), I, 60-67; W. Barthold, *Uluğ Bey ve Zamanı* (trc. Ta-hiroğlu Akdes Nimet), İstanbul 1930, s. 135-141; Zeki Velidi Togan, *Umumi Türk Tarihine Giriş*, İstanbul 1946, s. 354-356; Faruk Sümer, *Karakoyunlular*, Ankara 1967, I, 104-106; H. R. Roemer, "The Successor of Timur", *CHIr.*, VI, 111-118; R. Grousset, *Bozkır İmparatorlu-ğu Atilla / Cengiz Han / Timur* (trc. Reşat Uz-men), İstanbul 1980, s. 428-431; İsmail Aka, "Timurlular Devleti", *Doğuştan Günümüze Büyük İslâm Tarihi*, İstanbul 1988, IX, 257-261; a.m.f., "Timur'un Ölümünden Sonra Do-ğu Anadolu, Azerbaycan ve Irak-ı Acem'-de Hâkimiyet Mücadeleleri", *TKA*, XXII/1-2 (1984), s. 49-64; A. S. Beveridge, "Ebû Sa'id", *IA*, IV, 47-49; J. Aubin, "Abû Sa'id b. Mu-hammed b. Mîrânşâh b. Tîmûr", *EI²* (İng.), I, 147-148.



ABDÜLKADİR YUVALI

EBÜ SAİD-i SÂNİ

(أبو سعيد ثاني)

Ebû Saîd b. eş-Şeyh
Sun'illâh-i Kûzegerânî
(ö. 980/1572)

Nakşibendî şeyhi ve tefsir âlimi.

Aslen Horasanlı olan babası Şeyh Sun'ul-lah, Herat'ta büyük mutasavvıf ve şair Abdurrahman-ı Câmî (ö. 898/1492) ile beraber meşhur Nakşibendî şeyhlerin-den Ubeydullah Ahrâr'dan (ö. 895/1490)

feyiz almış, daha sonra irşad göreviyle gittiği Tebriz'e yerleşmişti. Şeyh Sun'ul-lah'ın gelişinden kısa bir müddet sonra şehri işgal eden Safevî Hükümdarı Şah İsmâil, Tebriz'in üçte ikisi Sünnî olan hal-kını Şîî mezhebini kabule zorladı. Bu du-rumdan rahatsız olan Şeyh Sun'ullah Bit-lis'e göç etti. Ancak dostlarının ısrarı üze-rine bir süre sonra Tebriz'e geri döndü ve şehrin yakınındaki Kûzegerân kasa-basına yerleşti. Ebû Saîd 920'de (1514) burada dünyaya geldi.

Gençliğinde iyi bir öğrenim gören Ebû Saîd, Mîr Gıyâseddin Mansûr'un hizmeti-ne girdi. O sırada Tebriz'in idaresini elin-de tutan Şah Tahmasb da Şah İsmâil gi-bi Şîî olmayan halk üzerindeki baskıları-nı arttırınca Ebû Saîd amcası Azîz ile bir-likte o devirde İran'da yaşayan birçok Sünnî âlim ve edibin yaptığı gibi Osmanlı topraklarına sığınmak üzere Tebriz'den ayrılmak isterken yakalanıp hapse atıl-dı ve bütün mallarına el konuldu. Daha sonra dostlarının yardımıyla hapisten kurtularak amcasıyla beraber Erdebil'e gitti ve orada iki yıla yakın Molla Hü-seyn-i Erdebilî'nin hizmetinde bulundu. 955'te (1548) Azerbaycan'ı ikinci defa fetheden Kanûnî Sultan Süleyman'a sı-ğınarak onunla birlikte İstanbul'a geldi. Halep'te devlet hizmetine alınarak kendi-sine 15 akçe maaş bağlandı. 971 (1563) yılında hacca gitti. Ebû Saîd İstanbul'da vefat etti ve Şeyh Vefa Camii Kabrista-nı'nda kendisi için yaptırılan türbeye def-nedildi. Atâî hazîrenin kitâbesinde, "Mer-hum Şeyh Ebû Saîd bu fenâ mülkünden ayrılınca halka çok vefa gösterdiğinden Vefa Meydanı onun malı oldu" anlamı-na gelen Farsça bir kıtanın yazılı oldu-ğuna kaydeder (*Zeyl-i Şekâik*, s. 208).

Meşhur mutasavvıf Ebû Saîd-i Ebû'l-Hayr'a (ö. 440/1048-49) nisbetle "Sânî" lakabını alan Ebû Saîd akıl ve naklî ilim-lerde de geniş bilgi sahibi bir âlimdir. Atâî onun Beyzâvî tefsirini tercüme et-tiğini, kendisinin bu eseri gördüğünü, ay-rıca müfessirler hakkında bir eseri daha olduğunu söyler.

BİBLİYOGRAFYA :

Atâî, *Zeyl-i Şekâik*, s. 207-208; *Keşfü'z-zu-nûn*, II, 1107; Muhammed Ali Terbiyet, *Dâniş-mendân-ı Âzerbâycân*, Tahrân 1314 hş., s. 25-26; Rızâzâde Şafak, *Târîh-i Edebiyyât-ı İran*, Tah-rân 1337 hş., s. 354.



MÜRSEL ÖZTÜRK

EBÜ SAİD es-SİRÂFİ

(bk. SİRÂFİ, Ebû Saîd).